

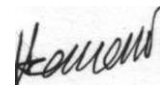
ЛУГАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

КАТАШОВ Анатолій Іванович

УДК 371.03

**ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ
ІННОВАЦІЙНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА
СУЧАСНОГО ЛІЦЕЮ**

13.00.01. - загальна педагогіка та історія педагогіки

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Луганськ-2001

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Луганському державному педагогічному університеті імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник - доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України **ШЕВЧЕНКО Галина Павлівна**, завідувачка кафедри педагогіки Луганського державного педагогічного університету імені Тараса Шевченка.

Офіційні опоненти - заслужений працівник народної освіти України, доктор педагогічних наук, професор **АЛФІМОВ Валентин Миколайович**, директор ліцею при Донецькому національному університеті, декан факультету перепідготовки і підвищення кваліфікації педагогічних працівників ДНУ;

- кандидат педагогічних наук, професор **ЛАЗАРЄВ Микола Євстафійович**, завідувач кафедри педагогічної творчості Сумського державного педагогічного університету ім. А.С.Макаренка.

Провідна установа - Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, кафедра теорії та історії педагогіки, м. Київ.

Захист відбудеться 30 травня 2001 року о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 29.053.01 у Луганському державному педагогічному університеті імені Тараса Шевченка за адресою: 910011, м. Луганськ, вул. Оборонна, 2.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Луганського державного педагогічного університету імені Тараса Шевченка (91011, м. Луганськ, вул. Оборонна, 2).

Автореферат розісланий "20" квітня 2001 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л. Л. Бутенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Реформи сучасної системи освіти в Україні спрямовані на те, щоб створити всі необхідні умови для розвитку здібностей, творчих обдарувань підростаючого покоління, його духовної, загальної та інтелектуальної культури. Наше сьогодення викликало до життя появу різноманітних типів загальноосвітніх закладів, які сприяють збереженню та розвитку інтелектуального потенціалу держави, формуванню висококультурної, духовно піднесеної і творчої особистості, здатної до самоврядування, самостійного прийняття рішень, вибору смислу життя. Специфічною рисою діяльності цих закладів є інноваційна спрямованість. Саме інновації у їх творчій неповторності визначають оригінальність таких типів навчальних закладів, як ліцей, гімназія, колегіум.

Досвід Українського гуманітарного ліцею, Києво-Печерського ліцею "Лідер" № 171, Українського фізико-математичного ліцею, ліцею при Донецькому національному університеті, Рішельєвського і Саксаганського ліцеїв, багатьох інших ліцеїв і гімназій України значною мірою обумовив інноваційні процеси, що відбуваються в системі освіти України. Новаторські пошуки вчителів стали надбанням педагогічної громадськості. Нова фаза відновлення освіти в Україні характеризується тим, що сьогодні актуальною є проблема упорядкування, регулювання інноваційного потоку, його якісна апробація і добір.

На теоретико-методологічному рівні проблеми інновацій з позицій системно-діяльнісного підходу найбільш ґрунтовно висвітлювались у роботах М.Лапіна, А.Пригожина, Б.Сазонова та ін. Значний внесок в обґрунтування теорії і практики педагогічної інноватики внесли К.Ангеловські, К.Вазіна, Л.Даниленко, О.Киричук, М.Кларін, М.Поташник, В.Лазарєв, В.Ляудис, В.Паламарчук, С.Поляков, В.Сластьонін, Л.Подимова, Н.Таланчук, О.Хомеріки, Н.Юсуфбекова та ін.

Сучасна філософська, культурологічна і психолого-педагогічна науки створили значну систему теоретико-практичних знань із питань організації навчально-виховного процесу в навчальних закладах нового типу. Комплекс проблем діяльності шкіл нового типу відбито в роботах В.Алфімова, І.Беха, Ю.Гільбуха, Д.Дейкуна, І.Зязюна, Л.Карамушки, В.Ковалю, В.Паламарчук, Т.Пінчук, Г.Сазоненко, А.Сологуба, Б.Чижевського та ін. Питання проектування програм розвитку школи висвітлено В.Лазарєвим, М.Поташником, О.Мойсєєвим, А.Лігоцьким. Питання, пов'язані з функціонуванням виховних систем, вивчали В.Караковський, Г.Осадчий, Л.Новикова, Н.Селиванова та ін.

Теоретичні і практичні аспекти інноваційного розвитку сучасних навчальних закладів розглядалися у дисертаційних дослідженнях різних

років. Так, становлення й розвиток освітніх закладів нового типу вивчали О.Карамаєв, П.Шебет, Б.Чижевський. Інноваційні моделі організації навчального процесу в сучасній школі аналізувались у дисертаціях М.Кларіна і І.Матіюк. Питання організації навчально-виховного процесу в навчальних закладах нового типу розглядались у роботах В.Алфімова, О.Борисова, М.Босенко, О.Остапчука, Г.Сазоненко, А.Сологуба, В.Хайруліної, формування творчої особистості у дослідженнях С.Мартиненко, Р.Вайнола та ін. Проблеми управління інноваційними процесами в освіті в цілому розглядались у роботах О.Вороніна, В.Кваші, В.Коваля, П.Конопляної, В.Крижка, Т.Оганесової, А.Черниша, В.Шаркунової. Взаємозв'язок розвитку інноваційного закладу як відкритої соціально-педагогічної системи і становлення особистості досліджували О.Кузьменко і П.Семенов. Проблеми організації архітектурного середовища сучасних гімназій та ліцеїв розкриваються в роботі В.Сьомки, обґрунтування гігієнічних вимог до навчально-виховного процесу шкіл нового типу подано в дослідженні В.Машиністова.

Проте ефективність діяльності навчального закладу значною мірою визначається інноваційним освітнім середовищем, яке має свою структуру та зміст. Соціокультурна та психолого-педагогічна значущість інноваційного освітнього середовища навчального закладу нового типу, зокрема ліцею, і недостатня розробленість проблеми в теорії і практиці й обумовили вибір теми дисертаційної роботи "Педагогічні основи розвитку інноваційного освітнього середовища сучасного ліцею".

Дисертаційне дослідження виконане в рамках цілісної теми "Формування духовної культури учнівської молоді", яка розробляється на кафедрі педагогіки Луганського державного педагогічного університету імені Тараса Шевченка під керівництвом члена-кореспондента АПН України, доктора педагогічних наук, професора Г.Шевченко.

Об'єкт дослідження - освітнє середовище сучасного ліцею.

Предмет дослідження - педагогічні основи функціонування інноваційного освітнього середовища ліцею.

Мета дослідження - теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити педагогічні умови створення інноваційного освітнього середовища в навчальних закладах нового типу і його продуктивного функціонування в сучасній соціокультурній ситуації.

Гіпотеза дослідження: функціонування інноваційного освітнього середовища сучасного ліцею буде ефективним за умов:

- виявлення і розкриття потенціалу освітнього середовища для творчого саморозвитку учасників педагогічного процесу;
- визнання освітнього середовища інноваційного закладу освіти як складної, динамічної системи;

- взаємодії всіх компонентів освітнього середовища сучасного навчального закладу;
- створення атмосфери творчого пошуку, гуманізації та естетизації освітнього середовища.

Відповідно до мети й гіпотези дослідження були поставлені такі завдання:

1. Провести історико-генетичний аналіз створення і функціонування інноваційного освітнього середовища в педагогічній теорії і практиці.
2. Розглянути сутність і специфіку інноваційного освітнього середовища сучасного ліцею.
3. Розробити модель функціонування інноваційного освітнього середовища сучасного ліцею.
4. Експериментально перевірити умови ефективності функціонування інноваційного освітнього середовища сучасного ліцею.
5. Розробити карту оцінки ефективності інноваційного освітнього середовища сучасного закладу освіти.

У дисертаційній роботі використаний комплекс методів дослідження: *теоретичні* - вивчення філософської, психолого-педагогічної літератури для здійснення історико-генетичного аналізу проблеми і визначення теоретико-методологічних основ дослідження; моделювання при визначенні структури й особливостей функціонування інноваційного освітнього середовища; вивчення й узагальнення педагогічного досвіду для вибору педагогічного інструментарію діагностики і розвитку освітнього середовища сучасного ліцею; *емпіричні* - анкетування, тривале спостереження, бесіда, аналіз продуктів діяльності; формуючий експеримент; методи експертної оцінки; методи математичної статистики для опрацювання результатів експериментальної роботи, ретроспективний аналіз досвіду роботи директора навчального закладу нового типу (Луганський ліцей іноземних мов).

Методологічною і теоретичною основою дослідження визначені положення загальної теорії систем і системного підходу до цілісних педагогічних процесів і явищ (В.Афанасьєв, В.Садовський, Л.Новикова, А.Куракін та ін.), філософські і педагогічні концепції вітчизняних і зарубіжних учених про інноваційні процеси в сучасній освіті (К.Ангеловські, К.Вазіна, Л.Даниленко, О.Киричук, М.Кларін, М.Поташник, В.Лазарєв, В.Ляудис, В.Паламарчук, В.Сластьонін, П.Щедровицький, Н.Юсуфбекова), роль соціокультурного середовища в розвитку особистості (Л.Буєва, Л.Новикова, Н.Селиванова, А.Перре-Клермон, Г.Шевченко), концепція середовища, що розвиває (В.Петровський, Л.Кларіна, Л.Смивіна, Л.Стрелкова), сучасні педагогічні теорії творчого розвитку учнівської мо-

лоді (В.Алфімов, Р.Вайнола, І.Волошук, В.Моляко, В.Паламарчук), особистісно-орієнтованого навчання і виховання (І.Бех, І.Якиманська), управлінської діяльності в закладах освіти (В.Бондар, Л.Іванова, Л.Карамушка, В.Коваль, С.Хриков), теорії диференціації і індивідуалізації навчання учнівської молоді (І.Унт).

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше розроблено теоретико-методологічні основи функціонування інноваційного освітнього середовища сучасного ліцею, дістали подальший розвиток ідеї Г.Шевченко щодо естетизації освітнього середовища й одухотворення освітньо-виховного процесу в навчальному закладі.

Практична значимість дослідження полягає в розробці і впровадженні у практику моделі інноваційного освітнього середовища сучасного ліцею, створенні відповідного пакета нормативних документів. Розроблено й рекомендовано до впровадження в практику науково-методичне забезпечення дворівневої ліцейської освіти (система "Ліцей у ліцеї"). Практична реалізація результатів дисертаційного дослідження здійснювалася в практиці Луганського ліцею іноземних мов. Теоретичні положення й результати експериментальної роботи можуть бути використані в організації освітнього середовища середніх навчальних закладів різного типу, у практиці підготовки й перепідготовки педагогічних працівників.

Апробація результатів дисертаційної роботи здійснювалася під час обговорення теоретичних і практичних результатів дослідження на кафедрі педагогіки Луганського державного педагогічного університету імені Тараса Шевченка, на Другій та Третій міжнародних виставках престижних навчальних закладів «Сучасна освіта в Україні» (Київ, 1999, 2000), Першій та Другій обласних виставках «Освіта Луганщини» (1999, 2000), Всеукраїнській науково-методичній координаційній раді з питань післядипломної освіти керівних і педагогічних кадрів «Науково-методичне забезпечення розвитку шкіл нового типу» (Луганськ, 1999), виступів на Міжнародній науково-практичній конференції «Університет і регіон» (Луганськ, 1998,1999), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Інновації в сучасному педагогічному процесі: теорія та практика» (Луганськ, 1999), регіональній науково-практичній конференції «Духовний розвиток школярів в умовах регіонального культурно-освітнього простору» (Старобільськ, 2000), обласній науково-практичній конференції «Педагогіка життєтворчості як концептуальна основа розвитку освіти Луганщини» (Луганськ, 1997), а також на конференціях і семінарах, проведених у Луганському ліцеї іноземних мов за участю керівників шкіл нового типу Луганської області, у виступах на радіо та обласному телебаченню. Досвід роботи з упровадження результатів дослідження було узагальнено науково-методичним центром м. Луганська і схвалено Головним управлінням осві-

ти і науки Луганської обласної державної адміністрації. За матеріалами дослідження опубліковано 11 робіт, з них 8 статей у наукових фахових виданнях (4 у збірниках наукових праць, 4 у фахових журналах, 1 у збірнику матеріалів конференцій, 2 у збірниках тез науково-практичних конференцій).

Дисертаційне дослідження складається із вступу, двох глав, висновків, списку використаних джерел (290 найменувань), 9 додатків на 56 сторінках, 16 таблиць, 8 ілюстрацій. Повний текст дисертації складає 265 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовується вибір теми дослідження, її актуальність, загальні методологічні і теоретичні підходи до розробки проблеми розвитку освітнього середовища сучасного ліцею, визначається об'єкт, предмет, гіпотеза, мета та завдання, методи дослідження, розкривається наукова новизна, практичне значення дисертаційної роботи, висвітлюється апробація і впровадження результатів роботи.

У першому розділі "Теоретико-методологічні основи формування інноваційного освітнього середовища сучасного ліцею" проведено історико-генетичний аналіз створення інноваційного освітнього середовища, дається аналіз понять "інновація", "інноваційні процеси в освіті", "інноваційні заклади освіти", "середовище", "освітній простір", "освітнє середовище", "інноваційне освітнє середовище" в контексті сучасних філософських, психолого-педагогічних знань, розглядається проблема формування освітнього середовища в сучасному ліцеї як інноваційному закладі для обдарованої шкільної молоді.

Досвід організації освітньої системи європейської цивілізації з давніх часів свідчить про постійне прагнення як офіційних кіл, так і приватних осіб створювати нові заклади освіти не лише за змістом навчання, але й за специфічним устроєм, побудовою взаємин між учнями та вчителями, запровадженням традицій та корпоративного духу (гімназії, школи риторів, монастирські школи, колегіуми, приватні школи-інтернати, коледжі та ін.). Історико-педагогічні дослідження свідчать про те, що українська школа на всіх етапах свого існування була самобутньою і неординарною (монастирські школи Київської Русі, братські школи, січові школи запорізьких козаків, колегії, гімназії та ліцеї").

Шкільна практика ХІХ ст. у різних регіонах Російської імперії дає можливість визначити дійсно передові навчальні заклади, що вели наполегливу роботу по відходу від консервативних способів організації навчання, інноваційному пошуку найбільш ефективних форм і методів організації

освітнього середовища (гімназія К.Мая у С.-Петербурзі, школа С.Рачинського, Яснополяńska школа Л.Толстого, "Будинок вільної дитини" К.Вентцеля, дитячі заклади А.Зеленко і С.Шацького та ін.).

Огляд історії ліцейської освіти (від античних лікеїв, французьких ліцеїв XVIII ст., Царськосільського ліцею в Росії до Рішельєвського (Одеса), Волинського (Кременець), Ніжинського ліцеїв XIX ст.) дозволяє виділити особливості розвитку ліцейських навчальних закладів до початку XX ст. По-перше, цілі, зміст й умови організації ліцейського закладу відповідно до сучасної термінології мали альтернативний характер; при цьому привілейованість можна розглядати як другорядну ознаку. По-друге, ліцейський заклад відзначався широким запровадженням індивідуального підходу, а в окремих ліцеях, зокрема в Царськосільському, і особистісного підходу в його сучасному розумінні. По-третє, педагогічні колективи ліцеїв відзначались яскравими особистостями, творчими постатями. По-четверте, у ліцеях формувалася атмосфера творчого пошуку, вимогливості, що в свою чергу створювало особливе ліцейське середовище, яке надавало можливість кожному вихованцеві реалізувати свої творчі плани.

Визначальною рисою вітчизняного інноваційного пошуку другої половини XX ст. була ідея відходу від одноманітності. Вагомим внеском у розвиток школи як інноваційної системи стала творча діяльність одного з найвидатніших педагогів В.Сухомлинського. Уся його практична діяльність - це сукупність інновацій, які дали можливість створити неповторне освітнє середовище.

Аналіз науково-педагогічних джерел, зокрема праць О.Сухомлинської, О.Завадської, О.Філіпова, М.Ярмаченка, Г.Ясницького дозволив відстежити роль альтернативної школи в житті держави, її впливу на процеси формування інтелектуальної еліти суспільства.

Питання створення освітнього середовища в навчальному закладі особливо загострюється у відповідності з діяльністю педагогів-новаторів 80-х рр., течії авторських шкіл і необхідністю реалізувати унікальні авторські ідеї реформування шкільного навчання й виховання в гімназіях та ліцеях у 90-ті рр. XX ст. (В.Алфімов, СБілуха, М.Гузик, О.Захаренко та багато інших). Специфічна атмосфера цих закладів освіти не менш, ніж набір шкільних предметів, визначає рівень освіти, імідж конкретної школи. Так, у сучасних ліцеях свідомо підтримується дух своєрідного ліцейського братерства, і такий уклад має не менше значення, ніж численні курси та семінари за вибором.

Українськими ліцеями за достатньо короткий час накопичений досвід, який свідчить про те, що вони забезпечують високий рівень освіти, варіативності розвитку особистості. Характерним для сучасного періоду розвитку ліцеїв є виникнення ринку освітніх послуг, формування іміджу

закладу освіти, рекламно-маркетингова діяльність, впровадження нових педагогічних технологій, науково-дослідницька діяльність в аспекті теоретико-методологічного забезпечення інноваційних перетворень сучасної системи освіти. Пріоритетними у створенні інноваційного освітнього середовища стали культурологічний, особистісно-зорієнтований, синергетичний підходи, визнання закладу освіти як складної системи, що динамічно розвивається.

Розмаїття підходів до проблем інноваційної діяльності в освіті (В.Сластьонін, Л.Подимова, І.Підласий, Л.Даниленко, Н.Юсуфбекова та ін.) дозволяє всебічно обґрунтувати можливості забезпечення розвитку інноваційного освітнього середовища сучасного ліцею. Інноваційна освіта характеризується повною або частковою зміною змісту освіти, принципів, методів, форм, технологій навчання й виховання. Інноваційні процеси в освіті ми розуміємо як комплексну діяльність щодо створення, освоєння, використання, поширення нововведень, що допомагає перекласти систему освіти в режим розвитку. Такий підхід співзвучний з позиціями офіційних освітніх установ щодо специфіки освітніх інновацій, які характеризуються цілеспрямованістю, актуальністю, творчою новизною ідеї, організаційною та методичною забезпеченістю, нормативно-правовою базою, відповідністю новітнім досягненням науки про людину, керованістю й активністю. Інновація не існує без творчості.

Відповідно до особливостей діяльності інноваційних закладів освіти визначено основні вимоги до інноваційного освітнього середовища сучасного ліцею, в якому:

- дитина - абсолютна цінність, особистість, і їй надається можливість бути собою;
- учень реалізує своє право на освіту і всебічний духовний розвиток і саморозвиток у відповідності зі своїми потребами, здібностями й можливостями;
- учитель розвиває свої професійні й особистісні якості, духовну культуру, організує навчально-виховну діяльність, виходячи з принципу природо- і культуровідповідності, гуманізації, естетизації на основі взаємодії загальнолюдських і національних цінностей;
- керівник забезпечує оптимістичний дух діяльності учня і вчителя;
- колектив працює у творчому пошуковому режимі на основі діалогу культур;
- присутні гуманні, толерантні відношення партнерського співробітництва; взаємна вимогливість, повага, довіра й атмосфера спільної радості успіху як основа життєдіяльності колективу ліцею.

Теоретико-методологічною основою для визначення сутності поняття "освітнє середовище" виступають концепції сучасних дослідників,

які розглядають різноманітні аспекти категорії "середовище" (Л.Буєва, Ю.Мануйлов, Л.Новикова, Н.Селиванова, В.Петровський, І.Якиманська, В.Ясвін та ін.), сутність понять "навчально-терапевтичне середовище" (Г.Любимова), "уклад життя школи" (О.Тубельський), "образ життя закладу освіти", "дух школи", "корпоративний дух школи", "організаційний клімат школи" (О.Гуменюк), "освітній простір" (А.Валицька, І.Фрумін, Б.Ельконін), "виховний простір", "виховна система" (Л.Новикова, Н.Селиванова та ін.), "творче освітнє середовище" (В.Ясвін). У науковій літературі поняття "освітнє середовище" розглядається, по-перше, у вимірах соціальної педагогіки як єдність дій школи, сім'ї, позашкільних державних та громадських елементів, інформаційно-культурного середовища; по-друге, як сукупність матеріальних вимог у відповідності з педагогічними, ергономічними, санітарно-гігієнічними вимогами до навчально-виховного процесу. І.Фрумін, Б.Ельконін, А.Валицька називають розвиваюче освітнє середовище шкільним середовищем або освітнім простором, що розглядається як духовно-матеріальне середовище, яке відтворює в змісті освітніх програм модель культури в процесах її історичного розвитку.

Узагальнення різноманітних підходів до визначення поняття "освітнє середовище" та комплексу споріднених педагогічних явищ дозволяє визначити освітнє середовище сучасного закладу освіти як сукупність духовно-матеріальних умов функціонування закладу освіти, що забезпечують саморозвиток вільної і активної особистості, реалізацію творчого потенціалу дитини. Освітнє середовище виступає функціональним і просторовим об'єднанням суб'єктів освіти, між якими встановлюються тісні різнопланові групові взаємозв'язки, і може розглядатися як модель соціокультурного простору, в якому відбувається становлення особистості.

Визначальними характеристиками інноваційного освітнього середовища є здатність до самовідтворення й самооновлення у відповідності із потенційними можливостями усіх складових елементів цього середовища. Інноваційний характер сучасного ліцею надає принципово нове значення таким аспектам, як цілепокладання, характер навчальної взаємодії, специфіка освітньої траєкторії учня, характер взаємодії між учнями та вчителями.

Ми вважаємо за можливе побудову середовища, яке може мати такі компоненти (мікросередовища):

- сфера інтелектуально-пізнавального й духовного розвитку;
- сфера творчого та інтелектуального самовиявлення, соціальної активності;
- сфера вираження дитиною своєї індивідуальної самоцінності;
- сфера духовно-творчої комунікації;

- інформаційно-організаційна сфера;
- сфера функціональної і просторової організації.

Усі компоненти освітнього середовища актуалізуються в найголовнішій сфері - **саморозвитку і самореалізації особистості**.

Сфера інтелектуально-пізнавального розвитку передбачає, по-перше, ґрунтовну загальноосвітню і профільну підготовку, по-друге, розвиток творчого і критичного мислення, опору на моделі навчання, що стимулюють пошук, рефлексію, готовність до вибору з альтернативних можливостей, інтуїцію; по-третє, індивідуалізоване навчання за індивідуальними програмами з відповідним змістом, темпом, формами контролю й оцінювання, створення індивідуальних освітніх траєкторій учня. Сфера творчого та інтелектуального самовиявлення, соціальної активності спрямована на науково-дослідницьку, творчу діяльність ліцеїстів, включення школярів у різні форми учнівського самоврядування з метою розвитку соціальних якостей, участь дітей, вчителів та батьків у створенні норм і правил життя ліцею. Сфера вираження дитиною своєї індивідуальної самоцінності - це створення такого простору можливостей, який дозволяє дітям задовольняти свої потреби й інтереси; урахування регламентованих і нерегламентованих ситуацій ліцейського життя. Важливого значення набуває самопочуття учнів у школі, їх ставлення до ліцею (комфортність шкільного середовища, задоволеність учнів своїм членством у шкільному та класному колективах, ступінь залучення їх у життєдіяльність ліцею). Сфера духовно-творчої комунікації пов'язана із розвитком духовної потреби у взаємодії з іншими людьми, встановленні гуманних стосунків у колективі, наявності ключових загальноліцейських справ, що надають певного ритму і впорядкованості життю ліцею, формуванням ліцейського братерства. Інформаційно-організаційна сфера передбачає забезпечення учнів, учителів новітньою культурологічною, науково-технічною інформацією, створення широкого бібліотечного фонду, використання сучасних мультимедійних засобів пошуку інформації, мережі Інтернет. Сфера функціональної і просторової організації включає культурні форми поведінки, що склалися у школі; створення оптимального розкладу, вибір адекватних форм, методів і способів навчальної роботи; естетичну просторову організацію закладу освіти, дизайн шкільного приміщення; відповідне матеріально-технічне забезпечення на основі сучасних гігієнічних, ергонометричних та психологічних вимог до предметного оточення.

Відкритість і висока активність усіх сфер освітнього середовища забезпечується за рахунок гнучкої, недетермінованої ієрархії мікросередовищ (сфер інноваційного освітнього середовища). Потенціал самовідтворення й саморозвитку інноваційного освітнього середовища забезпечується

ся завдяки створенню умов для самонавчання, збереженню традицій при постійному введенні новачків, актуалізації потенціальних можливостей усіх мікросередовищ ліцею. Школярі не просто перебувають у лицейському середовищі, а "переростають" його, вносять зміни, доповнюють своїм розумінням усіх аспектів життя.

При визначенні критеріїв ефективності функціонування інноваційного освітнього середовища ми враховували представлені в науковій літературі критерії організаційно-педагогічного характеру (В.Ясвін, Б.Чижевський, В.Шаркунова), ефективності й результативності діяльності (Л.Колесникова, Н.Победа, Т.Семенюк, С.Шишов та ін.). Однак ці критерії носять нормативний характер і не враховують потенційних можливостей саморозвитку й самооновлення закладу освіти. Тому ми пропонуємо систему критеріїв інноваційного освітнього середовища сучасного ліцею на основі культурологічних та психолого-педагогічних концепцій динамічного розвитку складних систем і утворень: 1) можливості освітнього середовища забезпечити полікультурний розвиток учнівської молоді; 2) рівень загальнотеоретичної і спеціальної підготовки; результативність творчої та науково-дослідницької діяльності учнів, динаміка розвитку інтелекту особистості за період перебування в даному середовищі; 3) наповненість освітнього середовища духовним змістом; 4) створення умов для самореалізації особистості в творчій діяльності; 5) здатність середовища задовольнити весь комплекс потреб дитини і сформувати в неї систему соціальних і духовних цінностей, що забезпечать успішну адаптацію до сучасної соціокультурної ситуації; 6) рівень естетизації освітнього середовища, естетична виразність; 7) здатність середовища до саморозвитку й самооновлення, ефективність використання наявних освітніх ресурсів. На наш погляд, інтегрованим критерієм якості освітнього середовища є його спроможність забезпечити всім суб'єктам освітнього процесу систему можливостей для ефективного особистісного саморозвитку.

Найвишого розвитку освітнє середовище конкретного ліцею досягне тоді, коли воно оптимально буде об'єднувати в собі внутрішні й зовнішні функції. Внутрішні - це функції системи розвитку особистості школярів (розвиваюча, прогностична, комунікативна, стимулююча). Зовнішні - це функції, що охоплюють роль даного навчального закладу в регіоні (районі, місті, області), які характеризуються широкими зв'язками з іншими системами й середовищами.

Формування інноваційного освітнього середовища сучасного ліцею у своєму розвитку проходить три етапи: етап становлення, етап функціонування й етап удосконалювання. Етап становлення характеризується розробкою відповідної концепції і програми розвитку, формуванням необхідної документації, створенням органів керування, визначенням фінансових і

матеріальних можливостей, пошуком додаткових джерел фінансування. Другий етап характеризується створенням необхідних умов для плідного функціонування позначеного середовища, залученням до роботи найбільш підготовлених і творчих кадрів, батьків, які розуміють і підтримують концепцію розвитку даного середовища. Етапу удосконалення освітнього середовища відповідає постійний пошук ефективних засобів його розвитку, проведення інноваційної дослідницької роботи, поширення додаткових освітніх послуг відповідно до потреб учасників педагогічного процесу. При цьому освітнє середовище повинне генерувати зусилля щодо розширення сфери свого впливу за межі даного навчального закладу, зміцнюючи постійно свої зв'язки, виконуючи системоутворюючу функцію розвитку освітнього простору регіону.

При моделюванні освітнього середовища навчального закладу нового типу слід враховувати наступні психологічні аспекти: а) детермінуючими факторами формування освітнього середовища виступають компоненти життєвого середовища особистості як специфічного фізичного оточення, соціокультурних обставин, що визначають загальний уклад і ритм життєдіяльності; б) освітнє середовище повинно бути відкритою системою й забезпечувати діалогічність усіх контактів дитини; в) на освітнє середовище впливає психологічний "хронотоп" (суб'єктивна просторово-часова організація); г) обов'язковим є створення простору ампліфікації (А.Запорожець) як простору повного вираження індивідуальних і вікових можливостей школярів; д) необхідно створити в закладі освіти території колективної та індивідуальної "власності"; е) введення ритуальних дій, процедур виступає необхідною умовою "соціопредметної" організації освітнього середовища; ж) причетність особистості до певного соціуму (освітнього середовища ліцею) збагачує систему повноважень як у школі, так і за її межами; сприяє прийняттю цінностей школи як своїх особистісних переконань, дає упевненість у соціально-психологічному захисті.

У **другому розділі** дисертаційного дослідження "Педагогічні умови розвитку інноваційного освітнього середовища сучасного ліцею" подано методика проведення експериментальної роботи, розкрито сутнісні характеристики моделі розвитку інноваційного освітнього середовища сучасного ліцею та умови його успішного функціонування, проаналізовані результати дослідної роботи.

Головною метою експериментальної роботи є досягнення оптимальної функціональної взаємодії всіх сфер розробленої нами моделі освітнього середовища, що забезпечує єдність процесів розвитку й саморозвитку особистості. Базою вивчення ефективності інноваційного освітнього середовища було обрано Луганський лицей іноземних мов, лицей Луганської області (багатопрофільний лицей м. Луганська, медико-біологічний та

правовий ліцеї м. Луганська, Рубіжанський, Свердловський, Сіверськодонецький ліцеї та ін.). Експериментальна робота проводилась у ліцеї іноземних мов м. Луганська. Необхідність практичного втілення концептуальних положень інноваційного освітнього середовища привела до розробки Програми розвитку ліцею, пошуку альтернативних джерел фінансування, організації перепідготовки педагогічних кадрів.

Сфера інтелектуально-творчого й духовного розвитку забезпечувалась розробкою індивідуального навчального плану ліцею, варіативністю освіти, втіленням концептуальної ідеї дворівневої ліцейської освіти, різноманітними формами додаткової освіти, диференціацією та індивідуалізацією навчання. На першому і другому курсах ліцею диференціація дає можливість учням проявити й оцінити свої можливості в різноманітних галузях діяльності. На старших курсах посилюється профільна диференціація з урахуванням інтересів та здібностей. Індивідуалізоване навчання передбачає розробку індивідуальних програм навчання із відповідним змістом, засобами, темпом, формами контролю й оцінювання.

Педагогічний колектив відстоює можливість плідного розвитку системи "Ліцей у ліцеї" й доцільність використання в навчальних закладах нового типу ідеї «двох рівнів ліцейської освіти» (Рис. 1).

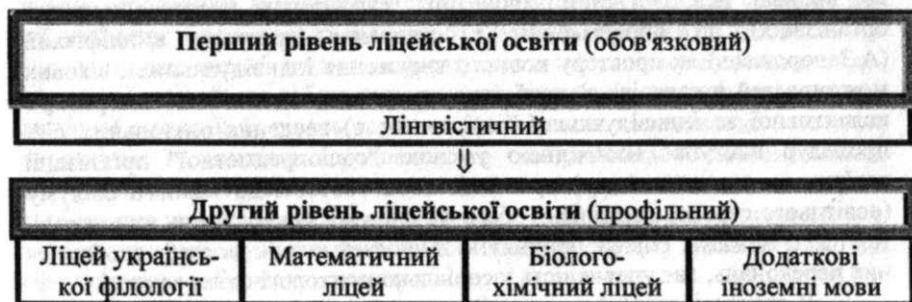

Рис. 1. Рівні ліцейської освіти

Спираючись на ідею полікультурності як підґрунтя входження особистості в сучасний світ, ми розглядаємо мовну (лінгвістичну) підготовку як основу усієї ліцейської освіти. Така підготовка дозволяє всім учням не тільки опанувати системою мов (рідна, іноземні) як засобом комунікації, а й допомагає усвідомленню способів оформлення думки, наявності певного коду культури.

У ліцеї іноземних мов м. Луганська учень за період навчання опановує в повному обсязі програму двох різних ліцеїв: обов'язково лінгвістичного й потім за вибором - математичного або біологічного, або ліцею української філології. Ліцеїсти лінгвістичного ліцею додатково до основ-

ної іноземної мови вивчають другу, третю мову і латину на комунікативному рівні.

Індивідуальний освітній маршрут у ліцеї обумовлено двома позиціями: різнорівневими програмами основної освіти та багатоваріантністю додаткової освіти, яка в межах інноваційного освітнього середовища передбачає надання ліцеїстам реальних можливостей для виявлення та розвитку пізнавальних і творчих здібностей, задоволення потреб та інтересів у різних сферах наукової і творчої діяльності, створення ситуацій успіху й поповнення соціокультурного досвіду взаємодії з однолітками й дорослими. Для цього в ліцеї запроваджено вивчення спеціалізованих курсів, планомірне і збалансоване включення в загальний зміст освіти регіонального й етнокультурного компонентів.

Сфера творчого та інтелектуального самовиявлення, соціальної активності представлена через створення умов для самовираження дітей у художній і технічній творчості, клубної і організованої активності в дозвіллі, занять фізкультурою і спортом; створення умов для розвитку педагогічного співробітництва. Це мікросередовище включає блок дитячих творчих об'єднань, блок громадських організацій і блок фізкультурно-оздоровчих об'єднань.

У концепцію моделі інноваційного освітнього середовища сучасного ліцею закладена ідея варіативності освітніх послуг ліцею за рахунок залучення до викладацької діяльності провідних працівників органів місцевого самоврядування, культури й наукових закладів регіону. Зробивши акцент на індивідуалізовані навчально-виховні програми, що спираються на діагностику потреб і проблем учнів, ми створюємо широку мережу громадських організацій, творчих лабораторій і майстерень, у яких кожний учень може зайнятися діяльністю відповідно до своїх бажань та нахилів. Діяльність літературної майстерні і школи юних журналістів привела до видання ліцейської газети "Здрастуй", літературно-художнього додатку "Пегасик", започаткування за ініціативою ліцею регіональних фестивалів літературної творчості дітей і молоді та шкільних багатотиражних газет, конкурсів "Ерудит". Художньо-творчі та духовно-естетичні потреби і нахили дітей реалізуються в діяльності школи вокалу, ліцейських театрів, вокально-інструментальних колективів, клубу веселих та винахідливих.

Діяльність усіх ланок самоврядування визначається Положенням про учнівське самоврядування ліцею іноземних мов. Рада ліцею надала парламенту ряд повноважень, що мають не декларативний, а реальний характер, а саме: проведення змагань серед навчальних груп; визначення стипендіатів благодійного фонду "Лікей"; надання допомоги дітям з мало-забезпечених сімей; організація харчування мало-забезпечених дітей; про-

ведення благодійних акцій; допомога дитячому притулку та ветеранам педагогічної праці.

Активна робота Ліцейського наукового товариства зосереджена у трьох напрямках: залучення учнів до роботи олімпійських команд з метою підготовки до олімпіад різних рівнів і турнірів знавців; залучення ліцеїстів до науково-дослідницької діяльності в системі Малої Академії наук; підготовка і проведення ліцейських Днів науки. Учні ліцею проводять наукові дослідження під керівництвом викладачів луганських вузів, педагогів ліцею. Серед ліцеїстів чимало переможців обласних і національних олімпіад, є переможці Соросівських олімпіад, а також Міжнародних олімпіад.

Особливість ліцею як навчального закладу нового типу - висока змінюваність складу ліцеїстів. Це обумовлює своєрідність процесу формування колективу ліцеїстів як динамічної частини. Саме тому у сфері духовно-творчої комунікації особлива увага приділяється взаємозбагаченню духовної сфери учнів, вихованню поваги до особистої думки кожного, впровадженню діалогу культур на всіх рівнях ліцейської спільноти.

Цілісність дій усіх мікросередовищ, що складають систему інноваційного освітнього середовища ліцею, акумулюються у єдину сферу саморозвитку і самореалізації особистості молодої людини. Процесуальні і результативні складові процесу саморозвитку ліцеїста відображено в розробленій нами програмі "Автопортрет", "Особистому проєкті учня ліцею".

Результати дослідно-експериментальної роботи дозволяють стверджувати, що розроблена модель інноваційного освітнього середовища ліцею створює умови для особистісної самореалізації учнівської молоді, розвитку творчого потенціалу, інтелектуальних здібностей, духовної культури. Коефіцієнт результативності творчої, науково-дослідницької діяльності учнів ліцею іноземних*^{6,6} % у 1998 р., 67,5 % у 2000 р., тоді як ліцеїв Луганської області відповідно 26,3 % і 25,3 %. За рейтингом навчальних закладів щодо середніх балів, отриманих учнями під час обласних олімпіад, ліцей іноземних мов займає перше місце не тільки серед навчальних закладів, а й серед територій Луганської області: ліцей іноземних мов - 77,4, Луганськ - 55,0, Алчевськ - 41,1, Лисичанськ - 46,6.

Результати опитування батьків ліцеїстів свідчать про те, що на певному етапі роботи ліцею внаслідок копіткої організаційної та творчої роботи педагогічного колективу щодо створення інноваційного освітнього середовища заклад освіти здобуває авторитет і репутацію, що стає одним з міцних факторів уваги батьків та школярів саме до цієї навчальної установи. Серед критеріїв вибору навчального закладу батьки особливо підкреслюють рівень викладання, якість отриманих ліцеїстами знань, прогресивні навчально-виховні програми (70 %), кваліфікацію педагогічного колективу

(53 %), емоційно сприятливі та комфортні умови навчання, створення середовища для всебічного розвитку дитини (26 %).

Вивчення взаємозв'язку ефективності освітнього середовища ліцею та рівня інтелектуального розвитку учнів довело безумовне зростання показників інтелектуального потенціалу саме ліцеїстів. Порівняння результатів обстеження учнів ліцею іноземних мов і учнів шкіл промислових центрів Луганської області, переможців районних та обласних предметних олімпіад показало значну перевагу учнів ліцею. Так, середній рівень засвідчили 12 % ліцеїстів, вище за середній - 42 %, високий рівень - 46 %. Відповідні показники у школярів контрольної групи - 32 %, 30%, 30 %.

Паралельно з оцінкою ресурсної, організаційної та особистісної забезпеченості організації діяльності закладу освіти проводився аналіз ефективності освітнього середовища. На основі розроблених критеріїв оцінки ефективності функціонування інноваційного освітнього середовища ліцею було розроблено Карту оцінки ефективності освітнього середовища, що включає параметри: 1) результативність діяльності навчального закладу (рівень знань і загальнокультурного розвитку учнів; ступінь привабливості освітнього закладу й освітніх послуг для учнів; ступінь засвоєння нових технологій, програм, методик; взаємодія з вузами, школами нового типу); 2) комфортність (естетика середовища, санітарно-гігієнічні, матеріально-технічні умови; фізіологічне обґрунтування режиму роботи, гнучкість формування груп, класів; наявність ситуації вибору змісту, форм освіти; соціально-психологічний мікроклімат); 3) забезпеченість навчальної діяльності (навчально-матеріальне обладнання ліцею, рівень нормативно-правової та організаційно-функціональної забезпеченості; характеристика кадрового потенціалу; рівень і характер управлінської діяльності) (Таблиця 2).

Таблиця 2.

Ефективність освітнього середовища ліцею (у балах)

	1995 р.	Очікувана оцінка	2000 р.	Експертна оцінка	Середній бал
Результативність діяльності	24,5	29,2	27,4	28,3	27,85
Рівень комфортності	15,0	19,1	18,6	18,7	18,65
Забезпеченість навчальної діяльності	70,9	77,9	77,9	78,2	78,05
Всього	110,4	126,2	123,9	125,2	124,55

Вивчення ефективності освітнього середовища ліцею іноземних мов на початку та наприкінці експериментальної роботи свідчить про оптимальний рівень функціонування всіх мікросередовищ цілісного освітнього середовища ліцею, наявність значного потенціалу ресурсної та особистісної забезпеченості діяльності ліцею (Таблиця 2). Так, коефіцієнт ефективності освітнього середовища ліцею іноземних мов на початку експерименту складав 87,4%, у 2000 р. він виріс на 11,2% і склав 98,7 %, що відповідає оптимальному рівню.

Позитивні результати цілісної діяльності ліцею полягають у високій загальній культурі учнів, авторитеті ліцеїстів серед випускників міста Луганська, наявності відповідного конкурсу щодо вступу в ліцей.

Проведене дослідження дало змогу сформулювати основні висновки:

1. Актуальність дослідження проблем розвитку й функціонування інноваційного освітнього середовища сучасного ліцею обумовлена потребами суспільства у створенні нової інтелектуальної генерації підростаючих поколінь з високим рівнем інтелігентності, духовності, творчого потенціалу, здатних створювати матеріальні й духовні цінності.

2. Історико-генетичний аналіз проблем інноваційного пошуку форм освітнього середовища в педагогічній теорії і практиці, вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо створення умов для розвитку особистості учнів в рамках шкіл нового типу, досвіду діяльності кращих ліцеїв України дозволили виявити особливості розвитку ліцейських навчальних закладів.

3. Теоретичною основою моделювання інноваційного освітнього середовища є культурологічний, особистісно-зорієнтований, синергетичний підходи, визнання закладу освіти як складної системи, що динамічно розвивається. Освітнє середовище розуміється як сукупність духовно-матеріальних умов функціонування закладу освіти, що забезпечують саморозвиток вільної і активної особистості, реалізацію творчого потенціалу дитини. Інтегрованими критеріями ефективності функціонування інноваційного освітнього середовища є, по-перше, саморозвиток особистості дитини і становлення її духовної культури, по-друге, здатність самої системи до самовідтворення й самооновлення у відповідності із потенційними можливостями усіх складових елементів цього середовища.

4. Концептуальною ідеєю побудови освітнього середовища ліцею є визнання значущості мовної (лінгвістичної) підготовки для вирішення завдань полікультурної освіти учнівської молоді. Ця ідея знаходить реалізацію у двох рівнях ліцейської освіти, на основі яких будується навчальний план, система форм і методів організації роботи ліцею - лінгвістичний рівень як обов'язкова ґрунтова мовна підготовка всіх ліцеїстів та профі-

льний рівень, що забезпечує подальшу варіативність вибору математичного, біологічного або ліцею української філології.

5. Психолого-педагогічний аспект розгляду проблеми розвитку інноваційного освітнього середовища дає чітке уявлення про необхідність створення соціоекологічної ніші для кожної особистості, певної суб'єктивної просторово-часової організації, урахування феноменів соціально-психологічної захисної функції освітнього середовища.

6. Інноваційне забезпечення діяльності керівника сучасного закладу освіти нового типу (гімназії, ліцеї) спирається на визнання основних положень сучасного педагогічного менеджменту, можливість оптимізації управлінської діяльності на основі розробленого "планеру менеджменту в освіті".

7. Естетизація освітнього середовища виступає як основа формування в учнів естетичної картини світу через усі складові ліцейського життя (естетика середовища, естетична спрямованість взаємодії вчителів і учнів, естетичні переживання під час діалогової взаємодії, визначення естетичних аспектів змісту освіти, естетична виразність викладу матеріалу, мажорна тональність навчального процесу, постійне залучення учнів до світу мистецтва).

8. Ефективність функціонування інноваційного освітнього середовища сучасного ліцею обумовлена реалізацією системи педагогічних умов: виявлення і розкриття потенціалу освітнього середовища (ресурсного, організаційного, особистісного); впровадження системи навчально-виховних заходів, спрямованих на перетворення школи в "майстерню людяності"; наявність атмосфери творчого пошуку, гуманізація та естетизація усього освітнього процесу; варіативність змісту, форм і методів навчально-виховної діяльності.

Багатоаспектна проблема розвитку інноваційного освітнього середовища не обмежується проведеним дослідженням. Подальшого вивчення потребують проблема співвіднесення особистих та системних факторів освітнього середовища для максимальної ефективності його діяльності в конкретних умовах, взаємозв'язок освітнього середовища ліцею і регіональної освітньої політики, система підготовки педагогічних кадрів для розвитку інноваційного освітнього середовища навчальних закладів.

Основні матеріали дисертації викладені в таких роботах автора:

1. Каташов А.І. Ліцей у ліцеї (Об'єднання гуманітарної та природничо-математичної освіти в Луганському ліцеї іноземних мов// Директор школи, ліцею, гімназії. - 2000. - № 1. - С. 55-62.
2. Каташов А.І. Створюємо особистий проект ліцеїста // Гуманізація навчально-виховного процесу: 36. наук. пр. Вип. IX / За заг. ред.

- Г.І.Легенького та В.І.Сипченка. - Слов'янськ: Видавничий центр СДПІ, 2000. - С. 92-96.
3. Каташов А.І. Развитие творческих способностей как путь формирования самодостаточной личности // Вісн. Луганського держ. пед. ун-ту імені Тараса Шевченка. - 2000. - № 2. - С. 124-128.
 4. Каташов А.І. Використовуємо досвід Павлиської школи// Освіта на Луганщині. - 2000. - № 2. - С. 51-54.
 5. Каташов А.І. Деякі питання розвитку освітньої системи "Лицей у ліцеї" // Вісн. Луганського держ. пед.о ун-ту імені Тараса Шевченка. - 1999. - № 3. - С. 48-53.
 6. Каташов А.І. Упровадження нових технологій у навчальний процес// Освіта на Луганщині. - 1999. - № 1. - С. 26-28.
 7. Каташов А.І. Нестандартне рішення проблеми вивчення іноземних мов в умовах інноваційної освітньої системи "Лицей у ліцеї"// Вісн. Луганського держ. пед. ун-ту імені Тараса Шевченка. - 1998. — № 9. - С. 50-56.
 8. Каташов А.І. Директор та інноваційні процеси у ліцеї // Освіта на Луганщині . - 1998. -№ 3. - С. 84-86.
 9. Каташов А.І. Освітня система "Лицей у ліцеї"// Педагогіка життєтворчості як концептуальна основа розвитку освіти Луганщини. - Луганськ, 1997. -С. 118-120.
 10. Каташов А.І. Особливості діяльності інноваційних освітніх закладів на сучасному етапі// Тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції "Університет та регіон". - Луганськ: Вид-во Східноукр. держ. ун-ту, 2000. -С.15-17.
 11. Каташов А.І. Оцінка ефективності діяльності шкіл нового типу// Тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції "Університет та регіон". - Луганськ: Вид-во Східноукр. держ. ун-ту, 1999. - С. 19-21.

Каташов А. І. Педагогічні основи розвитку інноваційного освітнього середовища сучасного ліцею. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 - загальна педагогіка та історія педагогіки. Луганський державний педагогічний університет імені Тараса Шевченка, Луганськ, 2001.

Дисертація присвячена питанням розвитку інноваційного освітнього середовища сучасного ліцею. На основі методології інноваційного пошуку у роботі розкриваються особливості діяльності інноваційних навчальних закладів, сутність та структура освітнього середовища сучасного ліцею, подано обґрунтування концептуальної ідеї дворівневої лицейської освіти.

Визначаються можливості додаткової освіти в реалізації завдань розвитку творчого потенціалу учнівської молоді, роль керівника закладу освіти у створенні умов освітнього середовища.

Обґрунтовані та експериментально перевірені педагогічні умови ефективності розвитку й функціонування інноваційного освітнього середовища сучасного ліцею.

Ключові слова: інноваційні навчальні заклади, інноваційне освітнє середовище ліцею, рівні лицейської освіти, додаткова освіта.

Каташов А.И. Педагогические основы развития инновационной образовательной среды современного лицея. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 - общая педагогика и история педагогики. Луганский государственный педагогический университет имени Тараса Шевченко. Луганск, 2001.

Диссертационная работа посвящена вопросам развития инновационной образовательной среды современного лицея. Проведен историко-генетический анализ проблем инновационного поиска форм образовательной среды, дается анализ понятий «инновация», «инновационные процессы в образовании», «инновационные учреждения образования», «среда», «образовательное пространство», «образовательная среда», «инновационная образовательная среда». Рассматриваются особенности организации учебно-воспитательного процесса в современных лицеях. Отмечаются наиболее характерные черты инновационного поиска в учебных заведениях нового типа, особенности деятельности инновационных учебных заведений, сущность и структура образовательной среды современного лицея. Представлено обоснование концептуальной идеи «двух уровней лицейского образования». Образовательная среда современного лицея понимается как совокупность духовно-материальных условий, обеспечивающих саморазвитие свободной и активной личности, реализацию творческого потенциала ребенка. Инновационный характер образовательной среды обеспечивается возможностью данной среды к саморазвитию и самообновлению.

Определение специфики деятельности лицеев как современных учебных заведений нового типа, теоретико-методологическая разработка проблем инновационной образовательной среды позволило обосновать систему критериев эффективности деятельности образовательной среды современного лицея.

Концептуальной идеей построения образовательной среды лицея является признание значимости языковой (лингвистической) подготовки в целостном лицейском образовании. Данная идея реализуется в двух уровнях лицейского образования, на основе которых разрабатывается учебный

план, система форм и методов организации работы лицея (обязательный лингвистический уровень и вариативный (профильный) уровень - математический, биолого-химический или лицей украинской филологии. Лицеисты лингвистического лицея дополнительно к основному иностранному языку изучают второй, третий язык и латинский язык на коммуникативном уровне.

В диссертационной работе определены возможности дополнительного образования в реализации задач развития творческого потенциала учащейся молодежи, роль руководителя учреждения образования в создании условий эффективной образовательной среды.

На основе теоретического моделирования, изучения педагогического опыта и экспериментальной работы определены педагогические условия эффективности развития и функционирования образовательной среды современного лицея. Представлены материалы апробации результатов исследования, анализ данных экспериментальной работы, обобщение творческого опыта Луганского лицея иностранных языков как примера создания инновационной образовательной среды.

Ключевые слова: инновационные учебные заведения, инновационная образовательная среда лицея, уровни лицейского образования, дополнительное образование.

Katashov A. L. Pedagogical Foundation of the Development of a Modern Lyceum Innovational Educational Circle - Typescript.

The thesis to get admission to the degree of Master of Pedagogical Sciences on field 13.00.01 - General Pedagogics and History of Pedagogics. - Taras Shevchenko State Pedagogical University in Lugansk, Lugansk 2001.

The thesis is devoted to the questions of the development of a modern lyceum innovational educational circle. In this work peculiarities of innovational educational establishments' activity, the essence and the structure of a modern lyceum educational circle are discovered on the basis of the methodology of the innovational search, a well-founded conceptional idea of a two-level lyceum educational system is given. Possibilities of the additional education in order to realize the tasks of the development of school youth creative potential, the role of the Head of an educational establishment so as to create the terms of the educational circle are clearly defined.

The pedagogical conditions of the effectiveness of the development and functioning of a modern lyceum educational circle have been clearly defined and checked up experimentally.

Key words: innovational - educational establishments, lyceum innovational educational circle, levels of lyceum education, additional education.

Підписано до друку 20.04.2001 р. Формат 60x84 1/16. Папір офсетний.
Обсяг 1,16 друк. арк. Зам. № 144. Тираж 120 прим.
Видруковано на ризографі ООО "Поліпрінт".
91022, м. Луганськ, вул. Лермонтова, 1-6, 316. Тел. (0642) 53-25-41.